

7.A. Sale Effects of high electric fields on microorganism // BiochimicaetBiophysica, Acta 163 (1). – 1988. – pp. 37 – 43.

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ВЫСОКОВОЛЬТНЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ В ЭЛЕКТРОТЕХНОЛОГИЯ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Г.Б. Иноземцев

Рассмотрены особенности использования высоковольтных источников в аграрных производствах. Сформулированы предложения по требованиям к различным агротехническим процессам.

Ключевые слова: электротехнология, высоковольтный источник, выходное напряжение, мощность, пульсация, коронирующий электрод, биообъект, растительная продукция

FEATURES OF HIGH-ENERGY SOURCES IN AGRICULTURAL PRODUCTION ELECTROTECHNOLOGY

G. Inozemtsev

The feature susehighsources inagricultural production,formedproposals for the irdifferent farming processes.

Keywords: electrotechnology, high source, output voltage, power, ripple, crownin gelectrode, biological objects, vegetable products

УДК 628.385

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДОСКОНАЛОСТІ БІОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ У ТВАРИННИЦТВІ

*А.І. Чміль, доктор технічних наук
e-mail: nni.elektrik@gmail.com*

Розроблено концепція і загальні методологічні принципи аналізу еколого-біотехнічних систем у тваринництві, що дає можливість моделювати вплив різних факторів на енергетичну та екологічну ефективність систем, здійснювати порівняння і пошук енергозберігаючих режимів і технологій.

Ключові слова: енергозбереження, електрифіковані технології, екологія, математична модель, система

Вирішення продовольчої проблеми в Україні неможливе без подальшого збільшення виробництва тваринницької продукції, а отже

© А.І. Чміль, 2015

будівництва нових, реконструкції та підвищення ефективності експлуатації існуючих тваринницьких комплексів із промисловою технологією і високим рівнем електрифікації та автоматизації виробничих процесів. Нормальне функціонування таких виробничих об'єктів залежить від двох факторів: надійного забезпечення енергетичними і матеріальними ресурсами та охорони навколишнього природного середовища від згубної дії відходів цих комплексів. Оскільки ці фактори на тваринницьких комплексах взаємозв'язані і взаємозалежні, то бажано розглядати їх в еколого-біотехнічній системі «тваринницьке виробництво-обробка і утилізація відходів - навколишнє середовище».

Мета досліджень – розробка загальних методологічних принципів оцінки енергозберігаючих і екологобезпечних технологій тваринницьких підприємств на основі математичних моделей енергетичних потоків у вигляді окремих критеріїв для вирішення завдань проектування та експлуатації сільськогосподарських еколого-біотехнічних систем.

Матеріали та методика досліджень. В результаті досліджень основних вимог до системного аналізу розроблено такий план для реалізації системного підходу до оцінки енергетичної ефективності та екологічної безпеки сільськогосподарських еколого-біотехнічних систем (СЕБС): постановка задачі – визначення меж досліджуваної системи; систематизація та обробка вихідної інформації для розв'язку поставленої задачі; складання математичної моделі СЕБС та її підсистем із врахуванням прямих, зворотних, вертикальних і горизонтальних зв'язків між ними і навколишнім природним середовищем; визначення параметричних зв'язків, обмежень і допустимих зон зміни параметрів при заданій структурній схемі СЕБС; формулювання цільових (критеріальних) функціоналів для оцінки відповідності системи поставленим задачам.

Результати досліджень. Сільськогосподарську еколого-біотехнічну систему подамо у вигляді чотирьох взаємозв'язаних підсистем: підсистеми виробництва тваринницької продукції (В), де біологічні і технологічні фактори мають визначальний вплив на величину споживаних природних ресурсів і утворюваних при цьому відходів; підсистеми обробки та утилізації відходів (О), яка забезпечує обробку і знешкодження відходів перед відведенням в навколишнє природне середовище і використання відходів як сировини для виробництва корисної продукції (біогазу, білкових кормів, цінних органічних добрив); екологічної підсистеми (Е), яка охоплює природні об'єкти і процеси природокористування (грунт, водні об'єкти, повітряне середовище); підсистеми управління (У) – управляючої дії людини, математичного забезпечення, програм і алгоритмів управління.

Таким чином, під СЕБС будемо розуміти таку цілісну систему, об'єкт управління якої включає сукупність технологічних і біологічних чинників, що взаємодіють в єдиному еколого-технологічному виробничому процесі і задовольняють як виробничо-екологічним, так і екологічним вимогам [1].

Основою підтримки екологічної рівноваги СЕБС у цілому є пряма взаємна утилізація відходів, а також вироблення з відходів енергетичних (біогаз) і сировинних (кормовий білок, добрива) ресурсів.

Розробку загальної математичної моделі СЕБС будемо здійснювати на основі потоків енергії і речовини.

Нехай реальна еколого-біотехнічна система у тваринництві задана:

а) структурою взаємозв'язаних між собою елементів біологічної, технологічної та управляючої частин СЕБС;

б) складом потоків, що включають: множину вхідних потоків $-X_B, X_O, X_E$; множину вихідних потоків: Y_B – продукція тваринництва (м'ясо, молоко, яйця тощо), Y_O – продукти утилізації відходів; Y_E – продукти екосистеми (корми, вода); Z_B, Z_O, Z_E - винесення і розсіювання енергії і речовин; $P_{BO}, P_{OO}, P_{EB}, P_{OE}, P_{OB}$ - генерування відходів тваринницького виробництва, обробки та утилізації відходів і екосистеми;

в) властивостями, відношеннями і алгоритмом взаємодії підсистем В, О, Е, У;

г) метою СЕБС та її підсистем, яка полягає у виробництві максимальної кількості тваринницької продукції при мінімальних витратах енергії і речовини та екологічній безпеці технологічних процесів.

Стан СЕБС зобразимо вектором S , компоненти якого є функціями часу t і простору R . Зміна стану відбувається в результаті випадкових дій $\xi(t, R)$ та управлінських стратегій u :

$$U = (g, \lambda) \quad (1)$$

де $g \in H^k$ – схеми технологічних процесів, що входять у простір H^k (технологія годівлі, утримання тварин, схеми обробки та утилізації відходів тощо); $\lambda \in H^m$ – сукупність елементів технологічних процесів, що входять у простір H^m (машини, механізми тощо).

Формально систему зобразимо у вигляді

$$S(t) = A(S(\tau), U) \quad (2)$$

де $A(\cdot)$ – оператор, що визначає стан СЕБС у момент часу $t \in [t_0, T]$ за значенням вектора $S(\tau)$, $\tau \in [t, t_0]$.

Відомо, що сучасні тваринницькі підприємства є низькоефективними, енерговмісткими та екологонебезпечними.

Необхідно на множині M визначити невідповідність у швидкостях обороту енергії і речовин у виробничій і природній підсистемах, що зумовлює виникнення непогоджених еколого-біотехнічних відносин, знайти таку стратегію управління $U_0 \in M$, яка б при обмеженнях на ресурси $X_i \in X_i$ копроємність навколишнього природного середовища H_c забезпечувала максимум функціонала

$$\Phi_i = \varphi \{ \eta_i^{BEE}(u_i), \eta_i^{EB}(u_i) \} \rightarrow \max, \quad (3)$$

де $\eta_i^{BEE}(u_i)$ – показник біоенергетичної ефективності стратегій управління; $\eta_i^{EB}(u_i)$ – показник екологічної безпеки; φ – оператор згорток критеріїв.

Запишемо у скалярному вигляді три системи рівнянь і нерівностей, що визначають відповідно три системи обмежень у підсистемах В, О, Е.

Підсистема B «Тваринницьке виробництво»:

$$\begin{aligned}
 \sum_{\lambda \in H^m} x_{i\lambda}^B(t) - \sum_{j=1} \sum_{\lambda \in H^m} a_{ij\lambda} X_i^B(t) - \sum_{j=1} Z_i^B(t) &= Y_i^B(t) \geq Y_0^B(t); \\
 \sum_{j \in I^B} \sum_{\lambda \in H^m} P_{i\lambda}^{OEB} X_i^B(t) &= P_i^{OB}(t) + P_i^{EB}(t); \\
 \sum_{j \in I^B} \sum_{\lambda \in H^m} P_{i\lambda}^{BOE} X_i^B(t) &= P_\gamma^{BO}(t) + P_\gamma^{BE}(t); \\
 \sum_{i \in I^K} \beta_{i\gamma}^B X_i^B(t) - \sum_{\tau=1}^t N_\lambda^B(t) &\leq N_{\lambda 0},
 \end{aligned} \tag{4}$$

де Y_0^B – обмеження на випуск тваринницької продукції; $a_{ij\lambda}$ – коефіцієнт витрат j – го виду ресурсів на виробництво i – го виду продукції на λ – му агрегаті; $P_{i\lambda}^{OEB}$ – питомий коефіцієнт споживання ресурсів; $P_{i\lambda}^{BOE}$ – питомий коефіцієнт утворення γ – тих видів відходів при виробництві i – го виду продукції на λ – му агрегаті; $\beta_{i\lambda}^B$ – коефіцієнт витрат виробничих потужностей λ – го агрегату при виробництві i – го виду тваринницької продукції; N_λ^B – приріст виробничої потужності λ – го агрегату; $N_{\lambda 0}$ – виробнича потужність λ – го агрегату.

Підсистема O «Обробка та утилізація відходів»:

$$\begin{aligned}
 \sum_{g \in H^k} x_{lg}^O(t) - \sum_{\gamma \in H^n} \sum_{g \in H^k} a_{\gamma lg} X_l^O(t) - \sum_l Z_l^O(t) &= Y_l^O(t) \geq Y_0^O(t); \\
 \sum_{\gamma \in H^n} \sum_{g \in H^k} P_{lg}^{BEO} X_l^O(t) &= P_m^{BO}(t) + P_m^{EB}(t); \\
 \sum_{\gamma \in H^n} \sum_{g \in H^k} P_{lg}^{OEB} X_l^O(t) &= P_m^{OE}(t) + P_m^{BE}(t) \leq H_c; \\
 \sum_{\gamma \in H^n} \sum_{g \in H^k} \beta_{\lambda g}^O X_l^O(t) - \sum_{\tau=1}^t N_{\lambda g}^O(\tau) &\leq N_{\lambda g}^O,
 \end{aligned} \tag{5}$$

де Y_0^O – обмеження на випуск l - тої продукції; $a_{\gamma lg}$ – коефіцієнт витрат γ – го виду відходів при виробництві l – го виду продукції на g – му технологічному модулі; P_{lg}^{BEO} – питомий коефіцієнт споживання ресурсів при виробництві l – го виду продукції на g – му технологічному модулі; P_{lg}^{OEB} – питомий коефіцієнт утворених m - них видів відходів; H_c – копрємність навколишнього природного середовища; $\beta_{\lambda g}^O$ – коефіцієнт витрат виробничих потужностей λ – го агрегату при виробництві l – го виду тваринницької продукції; $N_{\lambda g}^O$ – приріст виробничої потужності λ – го агрегату на g -му технологічному модулі.

Підсистема E «Екосистема»:

$$\begin{aligned}
 \sum x_i^E(t) - \sum_{r \in H^p} \sum_{\lambda \in H^m} a_{r\lambda} X_i^E(t) - \sum_q Z_i^E(t) &= Y_i^E(t) \geq Y_0^E(t); \\
 Y_0^E(t) &= Y_0^{E-1}(t) + \sum_{r \in H^p} \sum_{\lambda \in H^m} a_{r\lambda} X_i^E(t) \leq L_r^E;
 \end{aligned} \tag{6}$$

$$\sum_{g \in H^P} \beta_{q\lambda} x_i^E(t) - \sum_{\tau=1}^t N_{\lambda q}^E(\tau) \leq N_{\lambda q},$$

де $a_{rq\lambda}$ - коефіцієнт витрат r - го виду ресурсів при виробництві q - тої продукції на λ - му агрегаті; L_r^E – граничнодопустима доза токсиканта.

Для оцінки ефективності нової техніки, а також оптимізації режимів роботи обладнання найбільшого поширення набула методика на основі критерію приведених витрат [2]. Але в умовах інфляції та економічної кризи, коли ціни швидко зростають, дати повну економічну оцінку стало практично неможливо. В цих умовах ефективність використання енергетичних ресурсів у тваринництві та пошук енергозберігаючих технологій доцільно здійснювати за допомогою системного біоенергетичного аналізу, в основі якого лежить визначення коефіцієнта біоенергетичної ефективності і кількісним виразом якого є відношення енергії, акумульованої у продукції (енерговміст продукції), до сумарних витрат енергії на її виробництво (енергоємність продукції):

$$\eta_{БЕЕ} = \frac{E_{\Pi}}{\sum_{i=1} \sum_{j=1} C_{ij}^k X_{ij}^k}, \quad (7)$$

де E_{Π} – енерговміст тваринницької продукції, ГДж/ц; C_{ij}^k – енергетичний еквівалент k - го елемента i - го виду витрат для кожного технологічного процесу j , ГДж/(ц, м², люд. год); X_{ij}^k – величина k - го елемента i - го виду витрат для кожного технологічного процесу j , (ц, м², люд. год); i, k – види витрат і їх елементів: прямі (електроенергії, палива і мастильних матеріалів), непрямі (на виробництво кормів, племінних тварин, лікарські препарати тощо), інвестиційні (машин, споруд тощо), живої праці (робітників, службовців); j – технологічні процеси (годівля, доїння, прибирання гною, підтримання мікроклімату тощо).

Такий підхід дає змогу врахувати не тільки прямі витрати енергії і палива, але й оречевлені раніше в різних галузях народного господарства, а також витрати живої праці робітників і службовців.

Системний біоенергетичний аналіз значно перевищує можливості техніко-економічного аналізу щодо виявлення резервів невідновлюваних енергоресурсів.

Висновки

Розроблено загальні методологічні принципи аналізу енергетичної ефективності та екологічної безпеки сільськогосподарських еколого-біотехнічних систем, в основу яких покладено визначення коефіцієнта біоенергетичної ефективності, кількісним виразом якого є відношення енергії, акумульованої у продукції, до сумарних витрат енергії на її виробництво. Це дає можливість з достатньою точністю моделювати вплив різних факторів на енергетичну та екологічну ефективність системи, здійснювати порівняння і пошук енергозберігаючих режимів і технологій.

Список літератури

1. Чміль А.І. Обґрунтування оптимальної структури сільськогосподарської еколого-біотехнічної системи / А.І. Чміль // Актуальні питання фізіології рослин в аспекті екологічних проблем. – Чернівці, 1995. – С.64 – 65.
2. Якубів В.М. Потенціал енергозбереження у системі розвитку сільського господарства України / В.М. Якубів // Проблеми економіки. – 2013. – №1. С.57 – 61.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СОВЕРШЕНСТВА БИОТЕХНИЧЕСКИХ СИСТЕМ В ЖИВОТНОВОДСТВЕ

А.И. Чмиль

Разработаны концепция и общие методологические принципы анализа эколого-биотехнических систем в животноводстве, дающие возможность моделировать влияние различных факторов на энергетическую и экологическую эффективность систем, осуществлять сравнение и поиск энергосберегающих режимов и технологий.

Ключевые слова: *энергосбережение, электрифицированные технологии, экология, математическая модель, система*

RESEARCH OF ENERGY EXCELLENCE IN ANIMAL BIOTECHNICAL SYSTEMS

A. Chmil

It were worked out conception and general methodological principles analysis of agricultural ecology-biotechnology systems, which provide the opportunity to model an influence of different factors on energetical and ecological efficiency of system, to carry out comparison and search of power-conserving regimes and technologies.

Keywords: *energy saving, electrical technology, ecology, mathematical model, system*